

Chráněná krajinná oblast Soutok vyhlášena

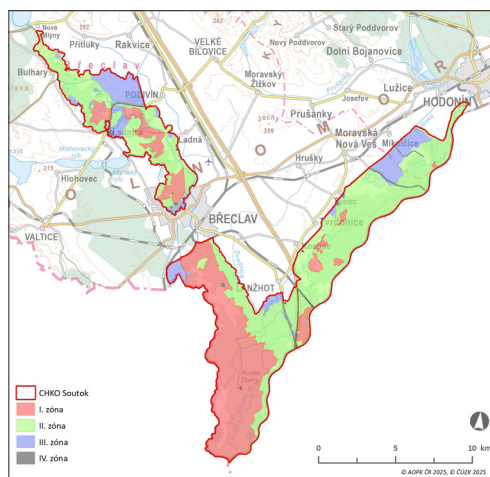
Pavel Pešout, Stanislav Koukal

Nařízením vlády z 15. ledna 2025 byla vyhlášena chráněná krajinná oblast Soutok jako 27. chráněná krajinná oblast v České republice. Lužní krajina v oblasti soutoku řek Moravy a Dyje byla navrhována k ochraně již od poloviny minulého století. Od té doby bylo území negativně ovlivněno intenzivním hospodařením a dramatickou změnou vodního režimu v důsledku vodohospodářských úprav. Navzdory tomu se zde stále

uchovala unikátní krajina s koncentrovaným mimořádným přírodním a kulturním dědictvím, díky kterému byla v posledních desetiletích zapsána na mnoho evropských a světových prestižních seznamů. Česká republika se tím opakovaně zavázala k ochraně tohoto dědictví a odpovídající péči o něj. Až letošní vyhlášení chráněné krajinné oblasti Soutok však tyto závazky dostatečně naplnilo.

Lužní prales v CHKO Soutok, olejomalba na plátně (125 × 200 cm) od Antonína Vojtky, malíře jižní Moravy, z roku 2023.

Obr. 2 CHKO Soutok zaujímá celkovou plochu 12 538,84 ha, z toho první zóna tvoří 4 331,86 ha, druhá zóna 6 684,61 ha, třetí zóna 1 457,12 a IV. zóna 65,24 ha. Autor Jan Vrba

Počátky snah o ochranu přírody na území dnešní chráněné krajinné oblasti (dále jen CHKO) Soutok spadají do období na počátku 20. století, kdy kníže Jan II. z Liechtensteinu zvaný „Dobrotivý“, vynikající hospodář a zakladatel první přírodní rezervace na Moravě, ušetřil významné stromy a vybrané lesní porosty ve zdejších lužních lesích holosečí. Od r. 1931 pak v těchto porostech již nedocházelo k žádným úmyslným těžbám (Průša 1975). V roce 1948 se objevuje první návrh na úřední ochranu lužních lesů na soutoku řek Moravy a Dyje v „Soupisu přírodních rezervací na Moravě“ (Jan Šmarda 1948). V témže roce se zástupci tehdejšího ministerstva zemědělství a ministerstva školství, věd a umění shodují na faktické existenci rezervací Ranšpurk a Cahnov a Ústřední ředitelství státních lesů a statků konstatuje, že bude respektovat zájmy ochrany přírody ve všech ostatních lužních lesích na Břeclavsku. O rok později jsou vyhlášeny státní přírodní rezervace Cahnov a Ranšpurk. Od sedmdesátých let minulého století trvá úsilí o ochranu území formou velkoplošného zvláště chráněného území (blíže k historii ochrany viz Pešout, Koukal 2023), které se podařilo završit až v letošním roce vyhlášením CHKO Soutok (milníky v historii ochrany jihomoravských luhů viz **box 1**, k procesu vyhlásování viz **box 2**, vymezení vyhlášené CHKO viz **Obr. 2**).

Unikátní krajina

Nivy řek Moravy a Dyje jsou kontinuálně osídleny již od mladší doby kamenné. Pro oblast byl významný římský vliv a zejména období Velkomoravské říše, ze kterého se v území uchovalo jedinečné archeologické kulturní

Box 1:

100 let snah o ochranu Dolnomoravských luhů

Vyhlášení CHKO Soutok předcházelo úsilí mnoha generací ochránců přírody a lesníků o zajištění ochrany tohoto unikátního území. Přehled hlavních milníků v ochraně Dolnomoravských luhů (blíže viz Pešout, Koukal 2023):

- 1931 – ponechání lesních porostů v pralese Ranšpurk bez úmyslné těžby
- 1948 – první návrh na ochranu Dolnomoravských luhů (Šmarda 1948) – respektování zájmů ochrany přírody v nastavení lesních hospodářských plánů pro lužní lesy na Břeclavsku
- 1949 – vyhlášení státních přírodních rezervací Ranšpurk a Cahnov
- 1972 – první návrh na vyhlášení CHKO
- 1976 – vyhlášení CHKO Pálava, která zahrnuje jen fragment luhů, Křivé jezero
- 1986 – schválení BR Pálava v rámci programu MAB UNESCO
- 1989 – druhý návrh na vyhlášení CHKO (rozšíření CHKO Pálava)
- 1991 – souhlasné projednání v zastupitelstvech měst a obcí, příprava vyhlášky
- 1992 – návrh trilaterální iniciativy ke zřízení tří národních parků podél řek Moravy, Dyje a Dunaje)
- 1992 – Lednicko-valtický areál prohlášen za krajinnou památkovou zónu (NPÚ)
- 1996 – Lednicko-valtický areál zapsán na Seznam světového kulturního dědictví UNESCO

- 1993 – lužní krajina na soutoku řek Moravy a Dyje zapsána na seznam mezinárodně významných mokřadů jako „Mokřady dolního Podyjí“ (11,5 tis. ha)
- 2003 – rozšíření BR Pálava o oblast LVA a luhů na Soutoku a přejmenování na Biosférickou rezervaci Dolní Morava
- 2005 – nařízením vlády zařazeny do evropské soustavy chráněných území Natura 2000 evropsky významné lokality Soutok-Podluží (9 713,7 ha) a Niva Dyje (3 249 ha) a ptačí oblast Soutok-Tvrdonicko (9 576,6 ha)
- 2010 – třetí návrh na vyhlášení CHKO Soutok (13 397,6 ha)
- 2017–2019 – vrcholí kritika intenzivního hospodaření v lesích od místních obyvatel
- 2018 – Evropská komise zahájila řízení s Českou republikou z důvodu nezajištění adekvátní ochrany a péče
- 2019 – zahájení realizace ochrany Soutoku prostřednictvím soustavy MZCHÚ (na základě změny nařízení vlády)
- 2019–2020 – kritika akademických pracovišť a odborných společností za nezajištění ochrany a péče o zdejší unikátní biodiverzitu
- 2020 – státní podnik Lesy ČR a AOPK ČR uzavřely dohodu o způsobu hospodaření v lesích
- 2021 – čtvrtý návrh na vyhlášení CHKO Soutok
- 2025 – vyhlášení národní přírodní rezervace Lanžhotské pralesy (430 ha) a národní přírodní památky Soutok (3 156 ha)

2025 – vyhlášení CHKO Soutok

dědictví celoevropského významu. Na počátku 10. století s měnícím se hydrologickým režimem řek bylo osídlení v nivě na březích řek postupně opuštěno a posunulo se na blízké říční terasy, kde se stalo základem dnešních sídel. V krajině se významně projevuje zejména terasa řeky Moravy téměř souvisle osídlená od Mikulčic po Lanžhot.

Niva byla nadále hospodářsky využívána, především jako zdroj dřeva, píce a pro pastvu dobytka. Ve 13.–14. století získává významnou část území rod Liechtensteinů. Bylo mj. využíváno jako panská honitba a myslivost postupně stále více ovlivňovala podobu lužní krajiny vč. realizace lesních průseků a účelových staveb. Do

poloviny 18. století lze situovat posun k cílenému pěstování lesa, je zde vylučována pastva dobytka, zkoušeny introdukované dřeviny a postupně prováděna hospodářská úprava (rozdělení lesa). Od počátku 19. století byly zaváděny intenzivní formy hospodaření, byl upravován vodní režim, měkký luh převáděn na tvrdý, pařeziny převáděny na les vysoký, současně byla část lesů přeměněna na zemědělskou půdu. K obnově porostů bylo využíváno i holosečného hospodaření vč. klučení pařezů a tam, kde to vodní režim dovozoval, se na pasekách běžně polařilo. Již na počátku změny lesního hospodaření byly šetřeny vzrostlé duby, ze kterých jsou dnes staroduby, představující jeden z nejvýznamnějších fenoménů území.

Box 2: K vyhlásování CHKO Soutok

Příprava návrhu CHKO

2019 – AOPK ČR zveřejňuje web zaměřený na ochranu soutoku Moravy a Dyje
 2021 – AOPK ČR zpracovala návrh na vyhlášení CHKO Soutok
 2022 (leden) – Programové prohlášení Vlády ČR obsahuje záměr vyhlásit národní park Soutok
 2022 (červen) – MŽP na základě odborných podkladů AOPK ČR rozhoduje o změně záměru z národního parku na CHKO

Předjednávání návrhu CHKO

2023 (I. pololetí) – předjednávání návrhu záměru vyhlášení CHKO Soutok s místními partnery. Informace o přípravě návrhu s nabídkou jednání zveřejněna v médiích a obcemi na vývěskách a v místních periodikách. Celkem bylo uskutečněno 262 jednání s představiteli obcí, hospodařících subjektů, spolků a dalších partnerů, vč. projednání v zastupitelstvech. Některé obce (Břeclav, Kostice, Lanžhot, Lednice, Mikulčice, Moravská Nová Ves, Přítluky, Rakvice, Týnec) uspořádaly i setkání s veřejností. Pro představitele obcí bylo uskutečněno setkání se starosty obcí CHKO Litovelské Pomoraví, Moravský kras a Český les.
 2023 (červenec) – každá obec seznámena s úpravami záměru na základě předjednání (zejména zmenšení CHKO ve správním území Lednice, Bulhar a Kostic, naopak rozšíření ve správním území Lednice, Ladrná, Zaječí, Mikulčice, Hodonín, úprava ochranných podmínek po dohodě s MRS, Lesů ČR s. p., ČMMJ ad., úprava zonace na základě připomínek s.r.o. Obora Obelisk atd.).

2023 (červenec) – AOPK ČR předává MŽP upravený záměr vyhlášení CHKO Soutok

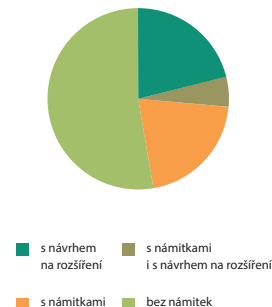
Projednání a vyhlásování CHKO

2023 (srpen) – MŽP oznámilo záměr vyhlášení CHKO Soutok, setkání ministra ŽP Petra Hladíka s místní veřejností v Mikulčicích
 2024 (březen) – projednání petice odpůrců vyhlášení CHKO ve Výboru pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice Senátu PČR
 2024 (listopad) – z více než šesti tisíc oprávněných subjektů podává 219 námitek
 2024 – MŽP rozhoduje o námitkách, 43 subjektů podává rozklad
 2024 (září) – rozkladová komise MŽP projednala a ministr rozhodl o rozkladech
 2024 (prosinec) – mezíresortní projednání a vypořádání připomínek
 2024 (prosinec) – projednání petice odpůrců vyhlášení CHKO v Petičním výboru Sněmovny PČR.
 2025 (leden) – projednání v legislativní radě vlády
 2025 (leden) – I. setkání starostek a starostů k přípravě plánu péče o CHKO Soutok
 2025 (15. 1.) – vláda schválila nařízení o CHKO Soutok (účinnost od 1. 7. 2025)

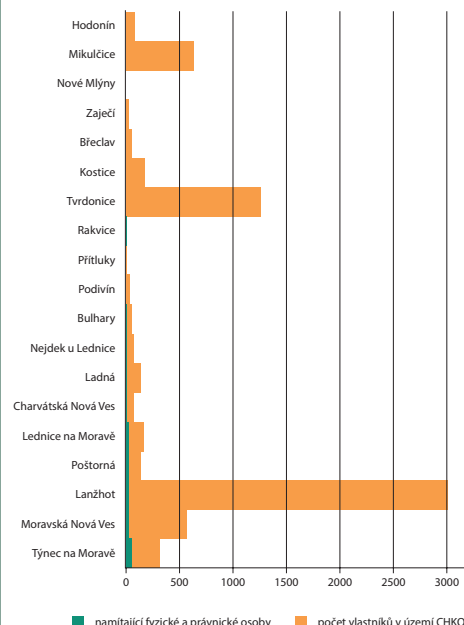
Související procesy

2023 (srpen) – AOPK ČR projednává zonaci, shromážděny připomínky od pěti subjektů. Všem připomínkám bylo vyhověno nebo bylo nalezeno jiné řešení.
 2023 (srpen) – projednání upřesnění a úpravy hranic EVL Niva Dyje a EVL Soutok-Podluží s cílem sjednotit vedení hranice CHKO a EVL

Podíl obcí, které podaly námitku nebo návrh na rozšíření

Podíl namítajících vlastníků (fyzické osoby a společnosti právnické osoby) k celkovému podílu vlastníků v navrhovaném území CHKO

Autor grafů Vladan Riedl

Výsledek půl tisíciletí trvající kultivace centra Liechtensteinského panství se natrvalo propsal do tváře zdejší krajiny. Hospodářské a zejména pak barokní krajinářské úpravy a následně komponování prostoru v období romantismu dnes známe v podobě světové památky Lednicko-valtického areálu, považované za nejrozsáhlejší komponovanou krajinu v Evropě.

Krajina CHKO Soutok chrání mimořádnou ukázkou starosídelní krajiny širokých říčních niv s dochovaným koncentrovaným kulturním dědictvím světového významu. Kontinuální původní

osídlení nivy Moravy dalo vzniknout jedinečné etnografické oblasti Podluží.

Hotspot biodiversity

CHKO Soutok tvoří komplex lužních lesů, luk a hustá síť vodních toků, slepých a odstavených, stálých i periodicky protékaných ramen, kanálů a tůň. Převážnou část široké nivy Moravy a Dyje tvoří mocné čtvrtohorní písčitohlinité sedimenty Vídeňské pánve, místy s vystupujícími pozůstatky písečných dun z doby poledové, tzv. hrůdy.

Oblast je součástí panonského termofytika. Komplex tvrdého luhu, vrbtopolových luhů, aluviálních luk, mokřadů a orné půdy představuje jedinečnou ukázkou vegetace říční krajiny s výskytem řady ohrožených druhů rostlin, obohacenou na mírně vyvýšených místech o dubohabřiny a s reliktní xerothermní vegetací uchovanou na hrúdech. Po staletí byly ponechávány v luzích i na loukách věkovité stromy, zejména duby, dnes ikonické a postupně se rozpadající staroduby. Dosud zde bylo popsáno 1 064 taxonů vyšších rostlin a 952 makromycet.

Soutok představuje cennou ukázkou živočišných společenstev vázaných na údolní nivy velkých řek. S 676 zdokumentovanými druhy saproxylických brouků patří CHKO Soutok mezi nejvýznamnější území v celé střední Evropě. Byla zde zjištěna téměř polovina druhů motýlů (1 670) známých z území ČR. Bohatá arachnofauna je vázána především na hrůdy. Území patří také mezi hotspoty vážek (52 druhů). Jsou zde vyvinuta unikátní rybí společenstva, území je mimořádně cenné z hlediska výskytu obojživelníků. Ze zdejší lužní krajiny je známo přes 250 druhů ptáků, z nich přes sto zvláště chráněných, byl zde popsán výskyt více než padesáti druhů ryb a téměř dvou třetin druhů v Česku se vyskytujících savců a rozmnožuje se zde dvanáct druhů obojživelníků. (Maděra a kol. 2024).

CHKO Soutok chrání jedinečnou lužní krajinu s nebývale vysokou biodiverzitou. Mnoho kriticky ohrožených druhů zde má nejpočetnější a často jediné populace v rámci celé ČR.

Příčiny ohrožení dochovaných hodnot

Výše uvedené mimořádné hodnoty přírody a krajiny ve skutečnosti představují již jen část někdejšího bohatství. Území bylo v druhé polovině minulého století negativně ovlivněno rozsáhlými vodohospodářskými úpravami, zejména ohrázkováním Moravy a Dyje a výstavbou vodního díla Nové Mlýny. Následkem těchto zásahů došlo k narušení povodňového režimu a poklesu hladiny spodních vod a chřadnutí lesních porostů. Část nivních luk (např. Gbelské louky, Lanžhotská Čista, část luk v nivě Kyjovky) byla v tomto období zorněna. Uzavřený chov zvěře provozovaný v území nejméně od r. 1872 byl v r. 1967 završen vytvořením největší tuzemské obory Soutok. Zvýšené stavy zvěře limitovaly přirozené zmlazení dřevin a vedly ke zřízení třinácti obnovních bloků o velikosti 20–110 ha, kde byla snaha porosty většinou během krátké doby obnovit. Tento způsob s přirazováním sečí vedl ke vzniku velkoplošných mladých porostů s nízkou hodnotou pro biodiverzitu. Intenzita holosečné obnovy byla na konci devadesátých let ještě navýšena zavedením technologie hloubkového frézování půdy (rozdrcení kletu a pařezů a promíchání s odfrézovanou horní vrstvou půdy).

V devadesátých letech došlo k nevhodnému zalesnění některých aluviálních luk, a bohužel dokonce i hrůdů. Zbylé louky byly

Lednický zámecký park vč. Zámeckého rybníku představuje mimořádnou památku zahradního umění i území unikátních přírodních hodnot. Cílem citlivě nastaveného managementu dohodnutého mezi památkovou péčí a ochranou přírody je uchování tohoto přírodního a kulturního dědictví i pro další generace. Foto Jan Miklín

obhospodařovány velkoplošně, což vedlo k jejich významné degradaci.

CHKO Soutok čelí dopadům klimatické změny, znásobeným negativním ovlivněním vodního režimu, zejména chřadnutím lesních porostů vč. zásadní změny v zastoupení dřevin, když po masovém úhynu jilmů následuje rozpad jaseňin. Lze stávající stav biodiverzity CHKO Soutok zachovat, resp. zlepšit?

Obnova vodního režimu

Pro zlepšení stavu území je obnova vodního režimu nezbytným základem. Dlouhodobým cílem je zejména obnova anastomózního říčního typu a alespoň částečný návrat povodňových jevů i za pomoci umělé manipulace s vodou. Potřebné vodohospodářské úpravy je nutné ve spolupráci s mnoha partnery koncipovat tak, aby představovaly současně zlepšení podmínek pro zásobování pitnou vodou a zajištění protipovodňové ochrany sídel. Nezbytná je i součinnost se Slovenskem a Rakouskem, protože Morava a Dyje jsou hraničními řekami a všechna opatření se vzájemně ovlivňují (bližší viz článek T. Havlíčka v tomto čísle Ochrany přírody). Nejedná se ale o nepřekonatelnou komplikaci, o čemž vypovídají již dokončené nebo právě realizované projekty Povodí Moravy a Lesů ČR, s. p., na Dyji na území Soutoku (obnova meandrů Dyje nebo výstavba klapkového jezu u Pohanska).

Druhově, věkově a prostorově pestrý les

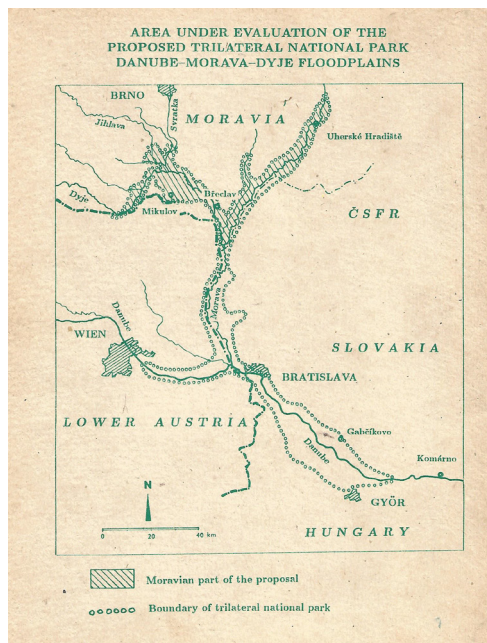
I při zlepšení vodního režimu bude třeba nadále uzpůsobovat hospodaření v lese dopadům

probíhající klimatické změny, a to nejen z důvodu udržení biodiverzity, ale i ekonomiky lesního hospodaření. Zřejmě se bude třeba soustředit na více druhů dřevin, ale nižší počet cílových stromů na hektar, protože jen tak bude zvýšená pravděpodobnost dopěstování ekonomicky zajímavých sortimentů. Na malé části ploch (jednotky procent plochy) se zavádí nepasečné modely hospodaření a tyto budou vyhodnocovány. Podle výsledků mohou být dále rozšiřovány. Důležité je na části plochy usilovat i o zachování plně zapojených lužních lesů s významným množstvím mrtvého dřeva (bližší viz příspěvek T. Vršky v tomto čísle Ochrany přírody).

V závislosti na dostupnosti pracovní síly a organizačních možnostech budou využívány šetrné formy zalesňování, protože celoplošná příprava půdy s následnou aplikací herbicidů má významně negativní dopad na veškerý epigeon.

Udržení kontinuity starých stromů

Velké množství starých stromů, především soliterních osluněných dubů, představuje jeden z hlavních fenoménů CHKO Soutok. Většina starých stromů však dožívá. Náhradní výsadby za rozpadající se solitérní duby na loukách, i když mají svůj význam, nemohou ani ve střednědobém horizontu ztrátu nahradit. Proto jsou druhy vázané na stromové mikrohabitaty ohroženy brzkým nedostatkem vhodných stromů pro svůj vývoj, i když nyní stále ještě mají v území početné populace. S cílem zajištění kontinuity biotopů vázaných na staré stromy bude již v letošním roce znásobeno úsilí o uvolňování

Návrh trilaterální iniciativy ke zřízení tří národních parků podél řek Moravy, Dyje a Dunaje z roku 1992 (Bínová a kol. 2025).

perspektivních stromů v porostech a z lesních okrajů. Vybrané senescentní exempláře budou ošetřeny stabilizačním řezem s cílem oddálit destrukci korun (blíže viz příspěvek V. Riedla a P. Dedka v tomto čísle Ochrany přírody).

Dalším významným opatřením, byť dočasného charakteru, je ponechávání dostatečného množství výstavek a porostních žeber při obnově porostů a prosvětlování vybraných porostů. Podle aktuálních lesních hospodářských plánů v CHKO Soutok na období 2020–2029 by mělo být na vhodných plochách prosvětleno 700 ha mytních porostů a 80 ha mladých porostů (tedy necelých 7 % zdejších lesních porostů).

Změna obhospodařování luk

Aluviální louky a reliktní trávníky na hrudech patřící mezi nejvíce ohrožené biotopy CHKO Soutok. Patrně k největšímu ochuzení v druhovém složení rostlinných druhů (a v důsledku i hmyzu) na tomto území došlo v minulých letech právě v případě sekundárních a zejména primárních trávníků.

Nápravě stavu by měla napomoci alespoň částečná obnova vodního režimu a zejména zavedení prostorově a časově rozrůzněné mozaikové seče luk, společně s obnovou vybraných degradovaných ploch (viz např. Lysák a kol. 2024). V případě plošně velmi omezené

Vláda 15. ledna 2025 jednomyslně přijatým usnesením vyhlásila chráněnou krajinnou oblast Soutok s účinností k 1. 7. 2025. Foto Lenka Ješátková

xerothermní vegetace hrudů je třeba zavést cílenou péči a snažit se o obnovu těch, které byly v minulosti degradovány (ať již samovolně, či úmyslným zalesněním). Na menších lokalitách může být vhodná jako součást obnovního managementu také pastva hospodářských zvířat.

Udržení dochované tváře kulturní krajiny

Svébytná kulturní krajina Podluží a Lednicko-valtického areálu je výsledkem práce člověka umně usměrňujícího, využívajícího a doplňujícího tvořivé síly přírody. Cílem vyhlášení CHKO Soutok je tuto krajinu se všemi jejími přírodními hodnotami a materiálním i nemateriálním kulturním dědictvím udržet pro další generace. Podporováno proto bude udržení krajinných struktur a obnova zaniklých prvků vč. prvků komponované krajiny. V případě objektů s památkovou hodnotou v úzké spolupráci s památkovou péčí. Cílem je ve spolupráci s lesníky a farmáři zavádění šetrných způsobů a udržování tradičních forem hospodaření a typického využívání území vč. myslivosti a rybářství (blíže viz příspěvek A. Salašové v tomto čísle Ochrany přírody).

Další opatření

Mezi další opatření realizované po vyhlášení CHKO Soutok patří systematický monitoring biodiverzity. V této oblasti je již nyní rozvíjena spolupráce s akademickými pracovišti, např. ve spolupráci s Lesnickou fakultou MendelU a Lesy ČR, s. p., byl zahájen projekt zaměřený na plošné hynutí jasanu úzkolistého v lužních lesích. Další cílené projekty se týkají sledování a výzkumu v oblasti vodního režimu, obnovy

reliktní vegetace hrudů, zajištění péče o staré stromy atd.

Soustředěné úsilí je věnováno potlačování invazních druhů, jako např. ambrozie peřenolisté, silného alergenu, která se v posledních letech šíří na Podluží. Ve spolupráci s městem Břeclav, Jihomoravským krajem, hygieniky a dalšími partnery se připravuje realizace integrovaného systému prevence vzniku komářích kalamit.

Ve spolupráci s městy a obcemi probíhá příprava projektů a aktivit k usměrnění turistického ruchu vč. vybudování návštěvníckého střediska – Domu přírody Soutoku a informačních prvků v terénu.

Velmi pozitivní je značný zájem o spolupráci, který spontánně projevují partneři v území, ať už vlastníci pozemků, nebo hospodáři, ale i školy nebo spolky. Dosud se všechny připravované projekty setkaly s maximálním pochopením a konstruktivním přístupem partnerů, jejichž součinnost je nezbytná. Místní obyvatelé sami navrhuji různá krajinotvorná opatření. Obce navrhuji i spolupráci na pravidelných aktivitách, které již tradičně na svém území zajišťují. Nepochybně se tato spolupráce ještě výrazně rozvine 1. července 2025, kdy bude uvedeno do provozu místní pracoviště AOPK ČR – Správa CHKO Soutok. Přejme CHKO Soutok, aby se cíle a očekávání spojené s jejím vyhlášením podařilo naplnit. ■